

АНАЛІЗ АНДРАГОГІЧНИХ ПІДХОДІВ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовані андрагогічні підходи неперервного навчання дорослих. Висвітлені форми неперервної освіти та основні андрагогічні принципи навчання у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: андрагогічний підхід, неперервна освіта, навчання дорослих, викладач-андрагог, післядипломна педагогічна освіта.

В статье проанализированы андрагогические подходы непрерывного обучения взрослых. Освещены формы непрерывного образования и основные андрагогические принципы обучения в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: андрагогический подход, непрерывное образование, обучение взрослых, преподаватель-андрагог, последипломное педагогическое образование.

The andragogical approach of lifelong adult education is analyzed in the article. There are showed the forms of lifelong education and the main andragogical principles of learning in the system of the postgraduate teachers' education.

Keywords: andragogical approach, lifelong education, adult education, teacher-andragoger, postgraduate teachers' education.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство початку ХХІ ст. характеризується швидкими змінами, які спричинені інтернаціоналізацією, інтерпретацією, революцією в галузі інформаційних та комунікаційних систем, сучасних технологій тощо. Ці процеси зумовлюють нові завдання, зміну ролі і функцій педагогів, формування їх особистісних характеристик як професіоналів. Особлива роль у цьому належить закладам післядипломної педагогічної освіти, які покликані забезпечити адекватну запитам практики готовність педагога до роботи у контексті андрагогічних підходів, тобто закономірностей, що віддзеркалюють педагогічні та психологічні фактори ефективного навчання дорослих. Андрагогічний підхід дозволяє виокремити ті методи неперервної освіти, які найбільшою мірою підвищують мотивацію навчання, забезпечують проблемно-рефлексивний характер, сприяють розвитку фахової майстерності освітян.

Доцільність вивчення даної проблеми зумовлена її спрямованістю на взаємозв'язок рівня навчання дорослих в умовах післядипломної освіти та

сучасних потреб суспільства у висококваліфікованих конкурентоздатних фахівцях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми андрагогіки як теорії навчання дорослих досліджували С.Болтівець, Т.Василькова, С.Вершловський, М.Громкова, С.Змеєв, А.Кузьмінський, М.Ноулз, Н.Протасова; особливості організації навчання дорослих у системі неперервної освіти представлені у працях В.Андрущенко, А.Гуржія, І.Зязюна, В.Кременя, Л.Лук'янової, Н.Ничкало, М.Степки; питання підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної освіти розглядали В.Бондар, Ф.Гоноболіна, К.Гуркевич, Є.Климова, М.Кухарєва, П.Худомирський, Т.Шамова та ін.

Науковими основами, на яких базується післядипломна освіта, є сучасні педагогічні і психологічні підходи: гуманістичний, розвивальний, індивідуально-особистісний, компетентісно-кваліфікаційний, діяльнісний, андрагогічний. У системі такої освіти навчання педагогів здійснюється на ґрунті андрагогічного підходу, що розкриває закономірності, психолого-педагогічні фактори ефективного навчання дорослих. Теоретичною основою даного процесу є наука – андрагогіка, а тих, хто навчає дорослих, називають андрагогами [10, с.11; 7].

Метою статті є висвітлення андрагогічного аспекту навчання дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Серед стратегічних завдань післядипломної освіти є необхідність формування мотивації і потреби її постійного вдосконалення та диференціації відповідно до запитів фахівців. Домінантою стає вміння робити вибір, що відповідає вимогам часу і є способом самовираження у професії. В умовах сьогодення акценти післядипломної освіти педагогів перенесені з вивчення стандартних, інваріантних станів на механізми оволодіння новими змістовними та технологічними компонентами педагогічної діяльності, що й зумовлює ширше використання можливостей андрагогіки [10, с.48].

В умовах потужного розвитку ринку освітніх послуг, сформувався відносно новий напрям освіти – андрагогіка (від грецьк. *andros* – доросла людина і *ago* – веду). Вперше цей термін був використаний у 1833 р. німецьким істориком педагогіки Олександром Каппом для позначення особливого розділу педагогіки, в якому досліджуються проблеми навчання дорослих. Проте лише із середини ХХ ст. він набув широкого вжитку у науковій практиці для позначення самостійної галузі знань.

У сучасних тлумаченнях андрагогіки як науки абсолютної єдності немає. Існує декілька підходів до визначення даного терміну. Перший підхід базується на спростуванні всіх підстав вважати андрагогіку самостійною наукою. Захисники цієї позиції вважають, що навчання й освіта дорослих – галузь дослідження, що належить наукам, які були сформовані раніше (соціологія, психологія, антропологія, економіка тощо). Прихильники другого підходу, насамперед, американські дослідники, розглядають андрагогіку у прагматичному й практичному значенні, окреслюючи взаємодію дорослого учня і викладача у ході навчання. На основі третього підходу андрагогіку

вважають незалежною науковою дисципліною. Визначена концепція одержала широку підтримку в Центральній і Східній Європі. Прихильники четвертого підходу розглядають андрагогіку як складову частину інтегральної науки про навчання і освіту людини впродовж усього життя [2, с. 3; 9].

В Українському педагогічному словнику термін "андрагогіка" визначається як педагогіка дорослих, тобто одна з педагогічних наук, яка досліджує проблеми освіти, самоосвіти і виховання дорослих. Завданням андрагогіки є опрацювання змісту, організаційних форм, методів і засобів навчання дорослих людей [4, с.25].

Сприятливі умови загального і професійного розвитку особистості педагога забезпечує неперервна освіта. Її головна ідея – постійний розвиток людини як суб'єкта діяльності впродовж усього життя.

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED) існує три основні форми неперервної освіти.

Формальна – державна система початкової, середньої і вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, що має затверджені програми та терміни навчання. Вона відбувається, зазвичай, у спеціально створених закладах та контролюється державою. Існують певні критерії відбору учасників педагогічного процесу, спеціальні вимоги до підготовки кадрів, що здійснюють освітню діяльність, а також визначені часові рамки тривалості кожного етапу.

Неформальна – освіта, яка може здійснюватися поза межами організованих освітніх установ. До сфери неформальної освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні цілі. Неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, а також не обмежується часовими рамками.

Інформальна освіта – процес, що триває впродовж усього життя людини. Фактично це здобуття необхідних знань, умінь, навичок у контексті життєвого досвіду. Певною мірою інформальна освіта ототожнюється з соціалізацією, включаючи в себе всі засоби впливу на особистість: соціальне середовище, ЗМІ, інтернет, культурно-просвітницькі заклади тощо[8].

Неперервне підвищення кваліфікації освітян як складова формальної освіти є цілеспрямованим, спеціально організованим процесом систематичного оновлення професійної компетентності педагогічних працівників, зумовленого динамікою розвитку суспільства та потребами, що впливають із особистого досвіду і специфіки діяльності освітян. Система неперервного підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної освіти забезпечує постійне збагачення працівників надбаннями культури, науки та інноваційними технологіями шляхом індивідуальних і колективних форм роботи, стимулює динаміку їхнього мислення.

Навчання педагогічних працівників потребує пошуку механізмів реалізації головної мети післядипломної освіти, яка полягає у забезпеченні фахового зростання освітян, удосконаленні їх професійної компетентності, розвитку творчого потенціалу та педагогічної майстерності.

Фундамент теорії навчання дорослих складають основні андрагогічні

принципи як науково обґрунтовані керівні норми освітньої діяльності, спрямовані на реалізацію суспільних та індивідуальних освітніх потреб дорослої людини щодо її професійного, загальнокультурного та наукового рівнів [3]. До таких принципів належать:

1. Пріоритетність самостійного навчання. Організація самостійної діяльності дорослих є основним видом навчальної роботи. Значну допомогу в цьому надає сучасне дистанційне навчання.

2. Спільна діяльність всіх учасників освітнього процесу та їх взаємодія.

3. Використання наявного позитивного життєвого досвіду, практичних знань, умінь, навичок того, хто навчається.

4. Індивідуалізація навчання. Згідно даного принципу, учасники освітнього процесу створюють індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні освітні цілі та враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні і когнітивні особливості того, хто навчається.

5. Системність навчання. Полягає у відповідності цілей і змісту навчання його формам, методам, засобам і оцінці результатів.

6. Контекстність навчання полягає у використанні контексту освітнього процесу як умови перетворення навчальних знань в професійні.

7. Актуалізація результатів навчання. Передбачає застосування набутих дорослими знань, умінь та навичок на практиці.

8. Елективність навчання. Означає надання тому, хто навчається свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця та оцінювання результатів навчання.

9. Принцип розвитку освітніх потреб. Згідно з цим принципом, результати навчання оцінюються виявленням реального ступеня засвоєння матеріалу й визначенням того обсягу знань, без засвоєння якого неможливе досягнення поставленої мети.

10. Принцип усвідомленості навчання. Даний принцип базується на свідомому відношенні дорослого до освітнього процесу, що, в свою чергу, є головною частиною його самомотивації. [9; 5, с. 111-112].

Сформульовані андрагогічні принципи не заперечують дидактичних принципів педагогіки. Частково вони їх розвивають, частково взаємозалежать з ними. Їх дія в умовах неперервного навчання дорослих визначається певною специфікою, що дає можливість значною мірою використовувати їх у системі післядипломної освіти.

Сучасні аспекти навчання дорослих у сучасній післядипломній освіті базуються на провідних положеннях андрагогічного підходу, а саме:

- головна роль у власній освіті належить самому фахівцю;
- навчання має враховувати індивідуальні особливості педагога, відповідати його освітнім потребам і одночасно їх розвивати;
- у процесі навчання дорослих необхідно опиратися на їхнє прагнення до саморозвитку;
- навчальний процес – це спільна діяльність тих, хто навчається з тими, хто навчає [3; 10, с.49].

У системі післядипломної педагогічної освіти процес навчання дорослих

функціонує в умовах спеціально організованої діяльності за визначеними метою і програмами. Організовує та керує даним процесом викладач-андрагог.

Це провідний фахівець у галузі роботи з дорослими людьми. Він виконує ряд функцій:

- консультує з питань пошуку джерел, засобів, форм і методів навчання;
- організовує ефективну взаємодію всіх учасників освітнього процесу;
- підтримує дорослих у їхньому бажанні навчатися;
- створює комфортні умови для співпраці.

Передумовами успішної професійної діяльності викладача-андрагога є наступні вміння:

- працювати з різновіковою групою дорослих людей;
- сформувати в дорослих актуальні компетенції за досить обмежений проміжок часу;
- обирати зміст навчального матеріалу, який є важливим для тих, хто навчається;
- адаптовувати зміст навчального матеріалу до практики;
- поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання;
- підтримувати впевненість учасників освітнього процесу у своїх силах і можливостях.

Одне з головних завдань викладача-андрагога – створити сприятливі умови для навчання та професійного зростання тих, хто навчається. Зробити даний процес більш активним, творчим, що розвиватиме їх фаховий потенціал. Пам'ятати, що викладач-андрагог лише супроводжує дорослих у процесі навчання, а вони самі вирішують, які саме знання для них дійсно важливі, корисні та необхідні [6].

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал варто зазначити, що підвищенню ефективності процесу неперервного навчання дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти сприяють наступні фактори:

- врахування мотивації та основних андрагогічних принципів навчання дорослої людини;
- визначення шляхом використання методів науково-психологічних досліджень освітніх інтересів і потреб кожного фахівця;
- оптимальний вибір андрагогом навчальних стратегій і методик, спрямованих на підвищення фахового рівня освітян;
- використання активних методів і форм навчання;
- поєднання та взаємозв'язок професійного і особистісного зростання педагогів;
- практичне застосування теоретичних знань і узагальнення набутого життєвого досвіду;
- врахування індивідуальних, психологічних, пізнавальних особливостей кожного учасника освітнього процесу;
- підвищення рівня емпатії, толерантності, прагнення до співпраці, взаєморозуміння з викладачем-андрагогом [1, с.76].

Отже, аналіз андрагогічних підходів неперервного навчання дорослих показав необхідність їх використання у системі післядипломної педагогічної освіти, оскільки вони ґрунтуються на знаннях про дорослу людину з урахуванням її вікових особливостей, освітніх інтересів і потреб, життєвого досвіду, здібностей і можливостей. Це відображає гуманістичну сутність освітнього процесу, забезпечує активну діяльність того, хто навчається, високу мотивацію, спрямованість на створення належних умов для постійної самоосвіти, самовдосконалення, розвитку дослідницьких здібностей, які сприяють підвищенню фахової майстерності, досягненню найвищого рівня творчості та самореалізації у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буренко В. М. Як навчити дорослих? Удосконалення професійної підготовки вчителів на курсах підвищення кваліфікації на андрагогічних засадах / В.М. Буренко // Гуманітарні науки: наук.-практ. журнал. – 2009. – № 2. – С. 67-76.
2. Василькова Т. А. Основы андрагогики: учебное пособие / Т.А.Василькова. – М.: КНОРУС, 2011. – 256 с.
3. Вітюк В. В. Андрагогічні принципи навчання педагогів у системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / В.В. Вітюк. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedp/2009_3_4/pp/63/nayk/vituk.pdf.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К. : "Либідь", 1997. – 375 с.
5. Змеєв С. И. Андрагогика : основы теории, истории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеєв. – М. : ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
6. Наумова В. Діяльність викладача-андрагога в системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / В.Наумова. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/obrii/2010_1/Naumova.doc\).pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/obrii/2010_1/Naumova.doc).pdf).
7. Ніколенко Л. Андрагогічний підхід до навчання дорослих у системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / Л.Ніколенко. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/obrii/2010_1/Nikolenko.doc\).pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/obrii/2010_1/Nikolenko.doc).pdf).
8. Овчаренко С. Г. Неформальна освіта – необхідний елемент сучасної освітньої системи [Електронний ресурс] / С.Г.Овчаренко. – Режим доступу: <http://www.dialog.lviv.ua/files/champions-final-conference.pdf>.
9. Орлова О. А. Андрагогічний аспект підготовки вчителів у системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / О.А. Орлова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VZhDU/2011_55/vip55_25.pdf.
10. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посібник / за заг. ред. В.В.Олійника, Л.І.Даниленко. – К.: Міленіум, 2005. – 230 с.